

Vanbinnen en vanbuuten – J.J. Cremer

't Was een smal paadje dat van den molen door 't koorland heen, 'de noaste weg noar 't darp liep'. 't Was 'en oarig wêgsken ook; Links oan 't eind van 't gelpe korn, ha'j 'en boerenarf met boomen, en heujbargen, en 'en uiversnest; rechts ha'j 't uutzicht op de Vêluwsche bargen en 't huus van den Duno; en, recht veuruut, doar ha'j 't darp met z'n twee kerkskes, en lêge huuskes, en lindeen peppelboomen. En - 't koor sting gelp, en de klaprozen woaren zoo frisch, en de blauwe kornbluumpkes ook. 'En oarig wêgske, o zoo'n oarig wêgske!

Dat vond Santje van den molen. Santje kon 't zoo boekig niet uitdrukken, moar Santje vond 't toch, en ze had altied schik as ze um 'en boodschap ging en 't wêgske kos loopen, en as Kees 'r dan noaliep; Kees die de eenigste was woar ze heel veul van hiew, umdat - umdat Kees ook de eenigste was die hoar liefde bewees zoo as geen ander.

Daar komt ze 'et wegske af, en Kees volgt haar op den voet - ze konden op 't smalle paadje toch niet naast elkander loopen. -

Santje is klein. Kees is nog kleiner. Santje heeff bruine haren. Kees is blond - echt Betuwsch kind - blond, bij wit af. Mooi is het meisje niet: een leelijken neus en een wijden mond.... maar toch ze heeff iets liefs in de oogen, iets liefs en iets lijdends. Kees is ook niet mooi; zijn neus is wat dik en wat stomp, maar zijn oogen staan goedig, erg goedig, vooral als ie Santje zijn liefde verklaart. Santje is toch al heel klein veur 'en buutenkiend van zestien joar en a'j ze goed beziet dan is ze toch ien's geheel niet mooi, moar eigenlijk misderoabel schrumpelig van pestuur, en lillek van tronie. In 't darp heit ze de mopsneus of schrumpel San, en, die vuul zin van hart, die zetten zonder grond achter dat 'San' nog 'n 'tip'. Asof ze 't helpen kos; asof lillek van lief en foacie ook slecht van geist is!

Wie 't nou precies wil weten, dien zeggen wij: dat Santje door velen miskend, en door velen met verachting wordt bejegend, alleen - omdat ze niet mooi is, terwijl zelfs anderen, die haar

[p. 30]

kennen en om haar goede inborst en edele hoedanigheden achten, haar dáarom dikwijls op den achtergrond plaatsen.

Kees kan 't niemendal schelen; het mindere schoon zijner lieve vriendin heeff hem nog nooit gehinderd, maar Kees heeff ook inderdaad zijn liefste niets te verwijten. 't Is wel droevig,' zegt Sanne: 'Kees kan niet proaten: hij is stom. Doof is ie niet: dat helpt nog.'

De goede Kees volgt zijn liefste op 't smalle paadje door de welige koorvelden; hij draagt haar hengselmand, waarin ze brood en kruidenierswaren uit den dorpswinkel moet halen. Santje spreekt niet, want ze is droevig gestemd; droevig, umdat ze thuis altied lachen as ze 't een of ander in 't ernstige mee wil proaten. Giesteren nog, toen ze over den prêk hadden geproat, had ze ook wat gezeid; moar Kobus - hoar bruur - had geschimpt: of ze al die wiesheid ien d'r mopsneus had zitten? Zóo goeng 't dukkels. Moeder en voader hadden 'r lief, dat wist ze wel, en op de zangschool hadden ze gern dat ze meezong, umdat ze 'n stem as 'en klökske had, moar, as 't uut was dan goengen de jongens en derns - allemoal groote - vol lach en schik met mekoare noar huus, moar zij - allinnig, heel allinnig. En Kees dan....? Da's ook woar.... Kees was altied present um 'r af te hoalen, went meezingen dat kos ie natuurlik niet. Kees was 'r; moar - um heur nou is te zeggen dat ze goed had gezongen: um 'r 'en bluumke of pluumpke te geven, dat kos ie natuurlik toch ook niet.

Santje en Kees zijn in 't dorp gekomen, en de bakker-kruidenier heeff haar mand gevuld - en zes pleskes het ie toegegeven.

'Dank oe;' zegt Santje, en Kees vat de mand, en draagt die voor Santje weer 't wêgsken op noar huus toe.

Ongeveer ter halverwegen van 't mooie wêgske staat 'en kleine iepeboom, zoo'n bietje op 'en heuveltje. Er zijn er veel die daar eens gaan zitten, en als er werkvolk op 't land is, dan loopen ze zoodra het schoftuur slaat, wat ze loopen kunnen om 't eerst eraan te komen, teneinde 't êt- en sloapuurke er door te brengen. Zoo'n oarig plekske!

Santje en Kees zijn het plekje genaderd:

‘Jong, loawe hier is êfkes goan zitten,’ zegt het meisje: ‘t is zoo lekker buuten, en straks as'k weer thuus bin, dan zit 'k tot den oavend toe oan de snijton.’

Kees heeft er niets tegen, en Santje zet zich op het grasheveltje onder den iepboom. Kees zet zich aan hare zijde en staart het meisje in de oogen. Santje zegt: ‘beste jong’ en ‘goeje jong’, en Kees zou nog veel meer liefs dan Santje hebben gezegd, maar ach! - wij weten 't wel.

Twee pleskes kreeg Kees, één pleske at Santje; drie bleven er in 't buultje: één veur voader, twee veur moeder.

[p. 31]

In den hoek van 't koornveld ter linkerzijde was alreeds met maaien een aanvang gemaakt; 't waren Dorus en Harmen die er maaiden, en Griet was aan 't busselen.

De klok sloeg twaalf.

Met twee rood eerden pötjes, oan hengseljes van touw, kwam 'en dernje van 'en joar of acht den darpskant af, 't wêgskan op, en g'liek weg noar den boom toe.

‘Doar hei'j Beertje,’ riep Dorus: ‘Kom Griet, goaj mee? Dag Harmen. Et ze met smoak!’

‘Van 's-gelieken;’ zer Harmen, en Harmen koos zijn weg naar 't boerenerf met de hooibergen en 't uiversnest; en Dorus en Griet - die moar arbeidsminsen woaren - liepen. 't elzenhout langs, toen links, en volgden Beertje naar den kant van den iepboom.

Wa'n knappe meid die Griet! Harrejennig; 'en meid as 'en bellefleur, zoo vast, zoo rond! - Dorus zei, en dat zeien er veul: ‘en meid um ien te bieten!’

‘Pardoes! wat zit doar onder den boom?’ sprak Dorus: ‘Wie het doar ons plekske iengenomen?’

Kiek is Griet, ze zit met 'r rug noar dees kant. 't Liekt..... 't liekt....’

‘Wêl, 't is Santip van den meulen!’ riep Griet: ‘Ku'j dat niet zien? Kiek! 't Is krek of ze nog iemend noast zich het doar ze mee proat, moar die zit achter den boom.’

‘Krek, krek!’ zei Dorus: ‘wie duuvel het heur ien 't heufd gebloazen um doar te goan zitten, krek op 't schoftuur! We zullen d'r leeren! Hei Beertje!’ riep hij harder: ‘hier zin we; gêf 't moal moar hier.’

En Beertje wendde zich om; zag Dorus en Griet; kwam naar hen toe; overhandigde de aarden potjes; zei: ‘dag Griet, dag Dorus:’ en keerde in draf naar de afgelegen boerenwoning weder, waar de moeder van Dorus woonde. Griet woonde in Dorus' buurt, en Beertje nam gern hun pötje mee.

‘t Is twoalf,’ sprak Santje: ‘jong Kees, ik wiest niet dat 't al zoo loat was. As 'k geen roazes zou kriegen, dan bleef ik veul liever onder 't iepke zitten; 't is hier zoo oarig; 't is....’ Maar Santje hield op met spreken. Schuin achter zich hoort ze geproat; ze ziet om, en bespeurt het paar dat besloten heeft om 't noenmoal onder den iep te gebruiken, en 'r voorders wat te proaten. - Dorus en Griet ze mochten mekoar veur 't zuute en zoere, en, 't bittere zelfs wouen ze deilen ien 't lêven.

‘Kees zit noast 'r,’ sprak de bellefleur, terwijl zij met Dorus den boom hoe langer hoe meer nabijkwam: ‘Z'is zeker noar 't darp gewêst um te winkelen, went de kleine klepben steet bij d'r.’

‘Doar za'k oarigheid van hebben,’ fluisterde Dorus, en - met een vervaarlijke stem riep hij der rustende toe: ‘Zoo mopsneus, bi'j doar! Je hebt ons zeker gewacht!’

‘Loat die klepben moar stoan,’ riep Dorus lachend: ‘went licht

[p. 32]

dat 'r 't een of ander ienzit dawwe kunne gebruiken as we de moes in 't lief hebben.’

Griet stond te lachen dat ze schudde. Santje kreeg 'en kleur van angst. Ze wist het. Dorus was 'en roare en duk 'en kwoaje. Kees stond te kijken; voor Santje antwoorden.... dat kon hij niet, maar hij bromde zijn eigenaardig hol geluid tusschen de tanden.

‘Toe hörlepiep,’ sprak Dorus weder toen hij met Griet bij den iep op 't heveltje stond: ‘kas nou moar vort; da's geen plekske veur ou. Gleuf moar vrij, de lêge mand za'k oe thuus brengen; verechtig, ge zoudt er moar onder bezwieken!’

Dorus vatte grinnikend de klepmand, en Santje schoten de tranen van angst in de oogen. En Griet - Griet was één stuup van 't lachen um de oarigheid van Dorus en de schichtigheid van 't hörlepiep.

Wat kos die Dorus toch oarig utpakken en kemiek wêzen!

En Kees, Kees was goeijg van oard, moar um de dood geen bang pestuur, en - hij greep de mand, en

rukke haar los uit Dorus' handen. - Griet bezweek hoast van 't lachen, went: 'Sjassedewiet!' riep Dorus: 'annevandiet! veuruut met z'n beien!' en - Kees kreeg 'en schop, en Sanne pakte ie bij 't boatje - kemieke Dorus! - duwde haar vooruit 't heuveltje af, en smak! 't arme kind viel voorover op 't wêgske, de neus ien bloed.

Kiek! doar lee ze!

Griet sloeg zich de handen op de knieën van 't lachen; 't was niemeer uut te houen! ze bezwiemde, verechtig! Achter de koak en in 't lief, 't dee heur zeer van de lach!

Maar Kees, zie, Kees is er ook nog; hij houdt van vrede en vrindschap zoolang als 't kan, en aangedaan onrecht kan hij verdragen, maar, die zijn liefste beleedigt of haar kwaad doet, zal - hoe klein hij ook is - zijn man aan hem vinden.

Hoor! Santje huilt van pijn, en - Kees bedenkt zich geen oogenblik; zijn anders zoo goedige oogen fonkelen; met éen fikschen sprong is hij den boozen Dorus genaderd; Griet ziet de woede van Santje's vriend, en lacht niet meer; neen ze wordt angstig. Zie, Kees schijnt razend; hij heeft den grappigen Dorus bij zijn rechterarm gevat, zóo krachtig dat Dorus schreeuwt en gilt: 'Loat los! lillekerd loat los!!' terwijl hij aan zijn tegenpartij met de linkerhand krachtige stooten toebrenghet.

Maar, - de gramschap van Santje's vriend kent geen palen; voor een oogenblik laat hij zijn vijand los, doch slechts om hem terstond daarna opnieuw en zoo mogelijk nog krachtiger te bespringen.

Men zou het niet gedacht hebben, maar Kees is Dorus in vlugheid en sterkte de baas.

Griet lacht in 't geheel niet meer, maar roept en schreeuwt om hulp, en, vreezende dat Kees haar 't lachen van straks mede zal

[p. 33]

betaald zetten, laat zij haar vriend in den steek en loopt, al wat ze loopen kan, 't mooie wêgsken af. De nare geluiden van den stomme vermengen zich met de smartkreten en de verwenschingen die door Santje's beleediger worden uitgestooten; maar hoor! ook temidden van dat rumoer op 't anders zoo mooie en vrêjege plekske, klinkt nog een andere stem:

't Is Santje, die opgestaan, haar Kees zeer dringend vermaant om los te laten en liever bij haar te komen: 'Kees! Kees!! kom hier!' roept ze luide, en Kees - hij schijnt onwillig, maar toch, 't smeeken zijner liefste treft hem in 't hart; hij laat den beleediger los, snelt op het meisje toe, en wil haar liefkoozen, omdat ze zoo'n dikken neus van den val heeft gekregen. Maar, Santje weert hem af: 'Nee Kees, 't is slecht um zoo vuul te wêzen,' zegt ze op half verwijtenden toon: 'Kwoad um kwoad, dat geet niet. Loop moar noar huus toe.'

Wij gelooven niet dat de Betuwsche ridder op de hoogte was om de waarheid der bestraffing te gevoelen - daar behoort ook veel toe - maar Santje verstond de taal die hij sprak: ze kreeg medelijden met den anders zoo goedigen Kees, en zei: 'Nou, wacht dan moar.'

't Was met haastigen tred dat Santje Dorus naliep, terwijl ze den boezelaar tegen haar gezwollen neus hield gedrukt. Wat hinkte Dorus en wat liep ie roar met den rechtererm ien de hugt.

'Dorus! - Dorus!'

'Wat mo'j?'

't Spiet me Dorus, dat Kees oe zoo onmundig op 't lief is gegoan.'

'Den weerlich! As 'k 'm t'oavend of mergen kan kriegen, dan zal ik..... Verdrêjd!'

'Kees kos niet liejen da'j mien kwoad dee.'

'Gij hitste hum oan, den rakkerd!' riep Dorus, en hij gilte: 'O! o!' want de pien was onmundig, en hij hinkte op het eene been terwijl hij de rechtermouw van zijn hemdrok naar boven streek: Zie of 't ook roak was gewêst!!!

't Was tijd voor Santje om naar huis te gaan, hoog tijd; went veur twoalven had ze d'r al wêze motten. Moeder gaf sloai veur 't noenmaal, en - Santje had de azienflesch met azien in de kleppen. Ze had zich tóch al verloot en 't was met 't lilleke spul van zoo straks ver over den tied gelooopen.

Thuus zou ze roazes kriegen; moar toch - wat schrauude Dorus! Kiek, doar liet ie zich zakken op den grond, en, met 't heufd viel ie in 't korn. 'Och heer,' dacht Santje: 'hie is zoo wit as 'en doek....

Zit 'r geen bloed oan z'n hemdrok....? Azien is 't beste.... gunds ien de gruppel steet wouter.... Hê! mien neus!..... 'Hier Dorus, ruuk is; snuuf moar is goed! Da's oangekommen oan oe erm; Kees is

anders zoo goejig;’ en 't meisje deed hoar halsduukske af, maakte 't nat met

[p. 34]

den azijn; sloeg 't om den arm van haar vijand, en liet 'm nog is ruuken.

Dorus, die van schrik en pijn buuten westen was geroakt, sloeg de oogen op; zag Santje bij zich stoon; vuulde den azien in de wond bieten, en riep baloorig: ‘Loop heer met oe fiezefoazen!’ trok den doek los dien Santje hem om den arm had geslagen, en wierp haar dien voor de voeten, met de woorden: ‘Dóar! hang oe Kees 'r oan op!’

't Was minder van de pijn aan haar neus, dan van iets anders, dat Santje de troan' ien de eugskes kreeg. Ze zei geen spier; ze raapte den halsdoek op, en kniepte een: ‘Bêterschap Dorus!’ uut de kêl: ging noar den ipeboom; zei tegen Kees: ‘Goaj' mee?’ en soam goongen ze op den meulen oan. 't Wêgske was lang zoo mooi niet en 't onder den iep was geen oarig plekske meer.

Toen Santje thuis kwam kreeg ze geen roazes: umdat ze zoo slecht was tepas gekomen. ‘In 't vervolg nie meer oanleggen met 't jong volk,’ zei voader. ‘t Wil van ou niet gedoan wêzen!’ zei moeder.

Of 't van den schrik of van de bekomen wonden was, wist Santje niet, maar zooveel kwam zij te weten, dat Dorus Meyer al acht doagen answiet van 't wark had thuis motte blieven. Vrouw Meyer - z'n moeder - was 'en mins van 'en zwak pestuur, en onbekwoam um 'en cent te verdienen.

Santje was handig in de melkerij. 't Botterknêën was heur arbeid, en van ielk pond botter dat 'r verkocht wier, had Santje 'en stuuver; of ze geldig was of niet, dàt dee 'r niet toe.

't Is avond - nog niet heel duuster, moar toch oavend.

Zie daar gaan ze weder 't wêgsken af, Santje en Kees; ge meint um 'en deunje te vrijen? Nee - kiek, ze doen weer 'en reis noar 't darp. Bij den bakker-kruienier koopen ze brood, en gort, 'en stukske spek en andere dinger. Ze kommen den winkel uut. Welken weg?... Niet noar huus. - Links sloan ze af, de Karkstroat ien. 'En honderd trêën ver woont Griet, Griet die 't met Dorus wel wist!

Griet zat veur de deur eerdappels te schillen.

‘G'n oavend soam!’ zegt Santje, en voegt erbij: ‘Woont Dorus. Meyer niet gunds in dat huuske?’ ‘Woarum?’ vraagt Griet.

‘Och heur is,’ herneemt Santje: ‘ze zeiën dat ie niet warken kos vanwêgens dat Kees 'm....’

‘Schei moar uut!’ roept Griet: ‘as Dorus bêter is dan zal ie Kees den hals wel brêken.’

Kees die op den achtergrond is gebleven en door de vallende duisternis bijna onzichtbaar was deed zijn schor geluid klinken, als

[p. 35]

wilde hij zeggen: Kees is 'r ook nog!’ Griet hoorde het, en - bestierf van schrik: ‘Wat wou'j....?’ zei ze haastig tot Santje.

‘Da'j dees spullekes oan Dorus' moeder brocht,’ klonk het antwoord: ‘Vrouw Meyer is te vrak um te warken, en Dorus verdient geen spier. Moar weetje.... niet zeggen dat ik 't gebrocht heb.’

Griet keek onneuzel.

‘Begriep ie 't niet?’ zei Santje

Begriepen! Griet begreep 'r niks van; moar verstoan had ze 't best. Ze zou 't bezurgen.

‘G'n oavend Griet;’ zei Santje.

‘Nacht soam!’ zei de deerne; moar begreep 'r niks van.

Niks!! Had die lillekerd in Dorus zenie? Wou z'm lokken....? Dat kos niet, dan had ze

't eiges gebrocht, en had ze d'r noam niet verzwegen. Onbegriepelik! 'En vremde Santip!

Met den volgeladen boezelaar treedt Griet de hut der weduwe Meyer binnen. Dorus ligt in de bedstee; hij ziet bleek.

‘Vrouw Meyer en Dorus, doar he'j nou is wat van mien,’ zegt de deerne: ‘die spoart die bewoart, en die bewoart die het wat.’

‘Heere minsen!’ zegt de weduwe.

‘Lieve dern!’ klinkt het uit de bedstee.

‘Méer as wel,’ zegt de lieve dern: ‘gebruuk ze met luste; en Dorus, nou zie'j toch da'k oe niet in den

stêk loat.'

'Da's lang vergêten,' klinkt het weder uit de bedstee: 'Griet loa'k oe kussen.'

Zij weigerde niet, en toen Dorus haar gekust had, en ze nog wat gepraat hadden, zei ze: 'Bêterschap Dorus; genacht vrouw Meyer;' en ging en lachte. Dorus was niet kwaad meer omdat ze ienstee van te helpen veur Kees op den loop was gegoan.

Vijf dagen na dien avond haalde Griet de waschtobbe binnenshuus, toen ze Santje nogmaals op haar ouders-huisje zag toetreden. - 'tZelfde, krek 'tzelfde! En de meid as 'en bellefleur zei tot de lillike Sanne: 'Dern gijbint de beste!'

'Het 't veurige voldoan?' vroeg Santje: 'en hoe geet 't met Dorus?'

'Nou òf 't!' zei Griet: 'en bêter geet 't óok.'

Tien minuten later, toen Santje haast bij den iep op 't heuveltje was, zei Dorus, die 'en uurke op had gezeten en pas weer ien de bedstee lag: 'Griet, God zal 't oe loonen. Recht zoo! mooi vanbinnen en mooi vanbuuten... Dern loa'k oe kussen!'

Griet gaf heur Dorus zien zin.

'Hei'j Sanne alweer gezien?' vroeg Dorus iets later: 'Sanne die lilleke mopsneus!'

Griet kon toch goedschiks um de 'kemiekigheid' niet lachen. 'Nee... joá...' zei ze: 'maar êfkes...'

Acht dagen later zat vrouw Meyer in 't schemeruur te spinnen -

[p. 36]

dat kos ze nog zoo'n bietje; - en Dorus was bêter, veul bêter, en zat veur 't kleine venster op stroat te kieken.

Gunds bij de wilgen liep Kees! wel verduuveld!!! 'Moeder gêf mien de goavel!' riep Dorus, en trok de knip van het venster, en stiet het open naar buiten.

De oude vrouw keek verwonderd, maar - Dorus keek ookverwonderd. Om Kees en de goavel dacht hij niet meer; hij zag Santje. Ze kwam den hoek um, 'en mand oan heur erm, - - bij 't huuske van Griet hiew ze stil - ze klopte op de deur, - - Griet kwiem noar buuten ('t was hoast te duuster um goed te zien). - Griet zag dees kant uut, - - ze goengen 'en bietje opzied. - - Santje dee uut de mand 't een en ander in 't boezelaar van Griet, en Santje - goeng vort.

'Wel verduuveld!' zei Dorus. - 'Watblief?' vroeg de moeder. - 'Niks,' zei Dorus; - trok 't venster weer toe, en kort daarna kwam Griet met een welgevulden boezelaar binnen.

Toen de meid as 'en bellefleur 'en half uur later de woning verliet, toen zag ze d'r uut - as 'en rooje pardies, en ze wist dat Dorus 't land as 'en stier oan 'r had, went knoopen drêjen van andermans botten, doar had ie 't zoer oan. 's-Nachts had Dorus de koorts - moar - 's-anderen doags 's-mergens was ie bêter, heel heel veul frisser.

Drie verreldeel joars noaderhand had de iep op 't wêgske splinterneië bloodjes; en, op 'en zondige mergen zoaten 'r drie op 't heuveltje.

Zie, 't zijn twee vijanden die zich hebben verzoend: Dorus en Kees, en tusschen hen in zit lilleke Santje.

'Mooi vanbinnen! of 't ook bêter is dan mooi vanbuuten,' zegt Dorus: 'Santje, 'k heb oe liever as lief, loa'k oe kussen!'

En Kees? Kees bromde geen spier, nee, hie was niet jaloersch; die Santje kwaad dee, die zou ie telief, moar, die 'r kuste, die beet ie niet.

Voader Mulder zei 'joa.' Moeder Meyer zei geen 'nee', went - ze was ien 't leste van Louwmoand gesturven. Santje had al lang:

'Joa Dorus' gezeid, 'a'j moar trouw bint as Kees. Kees, mien beste Kees! woar bi'j dan, woar is de hond dan!'

En Kees - Kees kwiespelde en kwiespelde met zien steert, dat 't zoo'n schik en oard had.

Wat zeiden ze in 't dorp?

De mooie Griet had heur eiges as slecht van ienhoud loate kieken: Mooi weer speulen van andermans meewoarigheid...! Griet treurde: d'r was 'r geen die in de ploats kwiem van Dorus.

De lillike Sanne was best vanbinnen! Die heur erst beschimpte,

[p. 37]

kreeg heur lief als zien vrouw. Dorus learde heur hartje kennen; 't lilleke zag ie niemeer.

Moar - 'goed vanbinnen én knap vanbuuten da's toch nóg bêter,' zeiën de jongens: 't lilleke stoot af en duut oe onrechtveerdig wêzen; de mins blijft mins - zie - 't oog wil óok wat.'

'Best meugelik! Moar Santje had er nou toch geen schoai bij. En Kees? nee Kees ook niet. Kees is en blijft heur beste jong!'

'Niewoar jungske! Woar bij dan: woar is de hond dan! en 't wiefke streelt en kroezelt den trouwerd zien blonden kop.